

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA

Studijní program: B4131 Zemědělství

Studijní obor: Agropodnikání

Katedra: Katedra zootechnických a veterinárních disciplín a kvality produktů

Vedoucí katedry: doc. Ing. Miroslav Maršálek, CSc.

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Legislativní požadavky na označování vybraných druhů
potravin

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Pavel Smetana, Ph.D.

Konzultant bakalářské práce: doc. Ing. Eva Samková, Ph.D.

Autor bakalářské práce: Denisa Kleinmannová

České Budějovice, 2019

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Fakulta zemědělská
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Denisa KLEINMANNOVÁ**
Osobní číslo: **Z12505**
Studijní program: **B4131 Zemědělství**
Studijní obor: **Agropodnikání**
Název tématu: **Legislativní požadavky na označování vybraných druhů potravin**
Zadávací katedra: **Katedra zootechnických a veterinárních disciplín a kvality produktů**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Přestože legislativa určuje, že do oběhu smí být uváděny pouze zdravotně nezávadné potraviny, je správné označení důležitou informací pro zákazníka při jeho rozhodování o tom, který výrobek je pro něj nejvhodnější (např. složením). Z tohoto důvodu se právní prostředí stále vyvíjí a to jak na národní tak i na evropské úrovni.

Cílem práce je rešeršně zpracovat vývoj legislativních požadavků na označování vybraných druhů potravin - zejména masných a mléčných - v období od roku 1995 do současnosti.

Zdrojem informací jsou zejména české a evropské databáze s legislativními předpisy (EUR-LEX, databáze Ministerstva vnitra ČR). Získané informace přehledně zpracujte a formulujte odpovídající závěry.

Rozsah grafických prací: **tabulky a grafy dle potřeby**

Rozsah pracovní zprávy: **30 - 35 stran**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

TORNBERG, E.: Engineering processes in meat products and how they influence their biophysical properties. **MEAT SCIENCE**, 2013, 95 (4-SI), 871-878 p., DOI: 10.1016/j.meatsci.2013.04.053

ZDJELAR, G., NIKOLIC, Z., VASILJEVIC, I., BAJIC, B., JOVICIC, D., IGNJATOV, M., MILOSEVIC, D.: Detection of Genetically Modified Soya, Maize, and Rice in Vegetarian and Healthy Food Products in Serbia. **CZECH JOURNAL OF FOOD SCIENCES**, 2013, 31 (1), 43-48 p.

<http://new.eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=cs>

<http://portal.gov.cz/app/zakony/?path=/portal/obcan/>

TONSOR, G., T., SCHROEDER, T., C., LUSK, J., L.: Consumer Valuation of Alternative Meat Origin Labels. **JOURNAL OF AGRICULTURAL ECONOMICS**, 2013, 64 (3), 676-692 p., DOI: 10.1111/1477-9552.12010

<http://eagri.cz/public/web/svs/portal> a další odborné databáze a periodika (např. WOS, Česká zemědělská bibliografie, CAB Abstracts, PROQUEST) dostupné na: <http://www.lib.jcu.cz/cs/databaze>.

Vědecké a odborné články v časopisech a sbornících: př. *Výživa a potraviny*, *Mlékařské listy*, *MASO*

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Pavel Smetana, Ph.D.

Katedra zootechnických a veterinárních disciplín a kvality produktů

Konzultant bakalářské práce:

doc. Ing. Eva Samková, Ph.D.

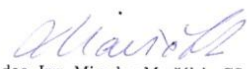
Katedra zootechnických a veterinárních disciplín a kvality produktů

Datum zadání bakalářské práce: **7. března 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15. dubna 2015**

prof. Ing. Miloslav Šoch, CSc., dr. h. c.
děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA
Střední oddělení
Studentská 13
370 05 České Budějovice

doc. Ing. Miroslav Maršálek, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 7. března 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15. dubna 2019

.....

Denisa Kleinmannová

Poděkování

Děkuji panu Ing. Pavlu Smetanovi, Ph.D. za trpělivost, podporu, vstřícnost a cenné rady při tvorbě této bakalářské práce.

Abstrakt

Tato bakalářská práce objasňuje legislativní požadavky na označování vybraných druhů potravin. Vysvětluje roli Evropské unie v tvorbě České legislativy. Poukazuje na současné trendy, jako jsou například biopotraviny, funkční potraviny a zdravější složení potravin. Dále popisuje povinné údaje na obale balené potraviny a uvádí příklady nevyhovujících výrobků. V dalších kapitolách řeší Evropskou a Českou legislativní úpravu, kde se podrobněji zaměřuje na specifická pravidla označování vybraných druhů potravin – masa, masných výrobků, mléka a mléčných výrobků.

Klíčová slova: legislativa, označování potravin, maso, mléko.

Abstract

This bachelor thesis clarifies the legislative requirements for labelling of selected foodstuffs. It explains the role of the European Union in the creation of the Czech legislative. Current trends such as organic food, functional food and healthier food composition have been identified. Furthermore, it describes the mandatory information on the packaging of packaged foods and lists examples of unsuitable products. In the following chapters, European and Czech legislation deals with specific rules for the labelling of selected types of food – meat products and dairy products.

Keywords: legislation, foodstuffs labeling, meat, milk.

OBSAH

1.	ÚVOD	7
2.	LITERÁRNÍ REŠERŠE	8
2.1.1	Evropské značení potravin	8
2.1.2	Cíl úpravy značení potravin.....	9
2.2	POTRAVINY	10
2.2.1	Současné trendy.....	10
2.2.2	Trendy z pohledu zahraničních autorů	11
2.3	POŽADAVKY NA OZNAČOVÁNÍ POTRAVIN	12
2.3.1	Povinné údaje	12
2.3.2	Příklady nevyhovujících výrobků.....	14
2.3.3	Označování cigaret	17
2.4	EVROPSKÁ LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA	18
2.4.1	Směrnice 1999/2/ES o označování potravin	19
2.4.2	Nařízení Evropského parlamentu a rady (EU) č. 609/2013	20
2.5	ČESKÁ LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA	21
2.5.1	Zákon č. 110/1997 Sb., zákon o potravinách a tabákových výrobcích	21
2.5.2	Zákon č. 477/2001 Sb., zákon o obalech.....	24
2.5.3	Vyhláška č. 157/2003, vyhláška týkající se požadavků pro čerstvé ovoce a zeleninu, zpracované ovoce i zeleninu, suché skořápkové plody, houby, brambory a jejich výrobky, a také způsoby jejich označování.....	25
2.5.4	Vyhláška č. 417/2016 Sb., vyhláška o některých způsobech označování potravin.....	26
2.6	OZNAČOVÁNÍ VYBRANÝCH DRUHŮ POTRAVIN	27
2.6.1	Maso, masné výrobky.....	28
2.6.2	Mléko a mléčné výrobky	30
3.	ZÁVĚR	33
4.	LITERÁRNÍ ZDROJE	35

1. ÚVOD

Označování potravin je tématem, které je často diskutované v široké české i evropské veřejnosti. Od roku 2004, kdy se Česká republika stala členem Evropské unie, musí, stejně jako všechny členské státy, zohledňovat nařízení, která EU vydává. Zároveň je nutno mít na zřeteli, že dnešní spotřebitel je vzhledem k rozmachu technologií a globalizace velmi informovaný, a zajímá se čím dál více právě i o značení potravin.

Pro české politiky a tvůrce práva jsou nařízení Evropské unie závazná, pro konkrétní české výrobce produktů a obchodníky s potravinami je zásadní právě česká legislativní úprava, která evropská nařízení zohledňuje.

Na základě odborné literatury a českých i evropských zákonů a nařízení shrnuji v této bakalářské práci vývoj legislativní úpravy označování potravin. Využiji jak aktuální zákony a nařízení, tak i již dříve platné.

Cílem práce je komplexní shrnutí problematiky označování potravin a souvisejících legislativních požadavků, zejména s ohledem na vybrané druhy potravin.

2. LITERÁRNÍ REŠERŠE

Evropská unie ovlivňuje životy všech obyvatel jednotlivých členských zemí. Koordinovaně přistupuje k nejdůležitějším oblastem politického, hospodářského a sociálního života. Současný způsob organizace přinesla Maastrichtská smlouva už v roce 1993, kdy Evropská unie začala vydávat společné směrnice a nařízení, která jsou závazná pro všechny členské státy. Přestože záměrem je určitě vždy zlepšení a zefektivnění konkrétní oblasti, někteří odborníci uvádí, že například reforma společné zemědělské politiky nepřinesla snížení přebytků, ale naopak zvýšila množství nežádaných potravin a společná rybolovná politika vyvolala ekologické problémy. Ne vždy evropská společná politika svůj cíl dokonale splnila, a proto se stále pracuje na vylepšování konkrétních oblastí (Fajmon a Loužek, 2007).

Bartoníčková (2009) uvádí, že otázky, které se věnují trhu s potravinami, spadají jak do společné obchodní politiky (ekonomické otázky), zemědělské politiky (ochrana venkova před vysídlováním, uvalování cel na dovoz potravin, kvóty na produkci určitých komodit) nebo do politiky vnitřního trhu a ochrany spotřebitele (Evropská unie vydává normy, které zaručují kvalitu zboží a chrání spotřebitele, například dvouletá záruční lhůta, hygienické normy či možnost odstoupení od smlouvy).

2.1.1 Evropské značení potravin

Samotnému značení potravin se ve větší míře začala Evropská unie věnovat v roce 2007, kdy na začátku tohoto roku zahájila veřejnou konzultaci v oblasti značení potravin a případných změn. Důvodem byla především skutečnost, že podle vyjádření Komise již byla legislativa Evropské unie v této oblasti zastaralá a neplnila daný účel. Měla se uskutečnit revize toho, co by mělo být na potravinách značeno jen nezávazně, které informace by naopak označení muselo obsahovat a jejich umístění. Měla také proběhnout diskuze o uživatelsky přívětivějších značeních. Nejvíce spornými tématy byl dopad zamýšlených opatření na výrobce potravin a konkrétní zátěž na malé a střední podniky (Krutílek a kol., 2007).

2.1.2 Cíl úpravy značení potravin

Značení, používání zdravotních tvrzení (z hlediska jejich nutriční hodnoty a vlivu na zdraví), procesy autorizace a kontrola potravin spadá pod vnitřní obchod Evropské unie. Cílem je pomocí finanční a regulační politiky ovlivnit potravinářský průmysl ve smyslu produkce a snadnější dostupnosti zdravějších potravin. Dobře definované značení potravin zlepšuje informovanost spotřebitele, podporuje ho ve výběru zdraví prospěšných potravin a současně také omezuje takzvanou klamavou reklamu a nepravdivá tvrzení na potravinách (Müllerová a Aujezdská, 2014).

Hainer (2011) uvádí, že Evropská unie danou oblast řeší komplexně. Cílem tedy není pouze ochrana spotřebitele a větší informovanost, ale také obecně zdravější populace. Důležitý evropský dokument, takzvaná Bílá kniha, představuje mimo jiné strategii, která se týká řešení problémů souvisejících s výživou, obezitou a nadváhou. Evropská unie v této oblasti představila model veřejné prevence, zaměřený na oblast fyzické aktivity i výživy. Jedná se přitom o více souvisejících sektorů veřejného života. V oblasti veřejné správy se tento model soustředí na legislativní a politické regulace, dosažitelnost sportovišť a možnosti aktivního trávení volného času, v oblasti výživy je pak model zaměřen právě na ovlivňování potravinářského průmyslu, nabídky a produkci zdravějších potravin, zlepšení informovanosti spotřebitele a omezení klamavé reklamy. Příkladem plnění této strategie v České republice je oblast školství, kde došlo k regulaci nabídky nezdravých potravin a nápojů v automatech s občerstvením a je kladen důraz na dostupnost a kvalitu školního stravování.

Obecně tedy lze shrnout, že stát by měl napomáhat veřejnosti, aby byla dobře informována a mohla se tak před případnými riziky ochránit. Globalizace trhu, náročná distribuce a rozšiřující se nabídka vyvolává potřebu zvýšené ochrany spotřebitele a poskytnutí účinného nástroje k získání bližších informací o potravině (např. o době trvanlivosti). Zájem o zdravé a bezpečné potraviny roste a spotřebitelé uváděné informace čtou (Suková, 2014).

2.2 POTRAVINY

Dle Vebera (2007) se potravinou rozumí vše, co člověk jí a pije s výjimkou léků a drog.

Současná společnost je více zaměřena na zdravý životní styl a tím i na konzumaci kvalitních potravin. Stát informovanost obyvatelstva v tomto směru podporuje, například Ministerstvo zemědělství vydalo Průvodce světem potravin, který radí, jak správné potraviny vybírat a jak s nimi manipulovat. Průvodce mimo jiné uvádí, že zatímco dříve se hledělo zejména na bezpečnost potravin, dnes již je na prvním místě kvalita, protože bezpečnost se stala samozřejmostí (Babička, 2012).

2.2.1 Současné trendy

Od počátku 90. let se na světovém trhu objevují takzvané biopotraviny. Biopotravina je vyrobená ze surovin, které pochází z ekologického zemědělství, což je hospodaření, které dodržuje přísná pravidla stanovená zákonem, který definuje specifické požadavky na jakost a zdravotní nezávadnost. Biopotraviny neobsahují zbytky pesticidů, chemické konzervační látky, barviva či náhradní sladidla, geneticky modifikované organizmy, nebyly ošetřeny ionizujícím zářením a jsou výživné a dobře stravitelné (Gregora, 2014).

Jednotná pravidla pro označení potravin logem „bio“ byla Evropskou unií stanovena teprve v roce 2007. Jako biopotraviny je povoleno označovat pouze produkty obsahující minimálně 95 % ekologické složky, která pochází z ekologického zemědělství a má „bio“ certifikát (Fojtíková a Lebieczik, 2008).

Dalším trendem je produkce takzvaných „funkčních potravin“, které se objevily nejprve v Japonsku a poté se rozšířily po Spojených státech a Evropě. Funkční potravina je taková potravina, která obsahuje vysoké množství látek s prokazatelně příznivým efektem na zdraví jedince, a není ve formě tablety, kapsle ani jiné formy doplňku stravy. Takovou potravinu nelze jednoduše označit tvrzením, že její pravidelná konzumace vede k prevenci před určitou chorobou, ale potvrzení

příznivých účinků na lidské zdraví musí být založeno na vědeckém základě. Jako funkční potraviny jsou chápány kysané mléčné výrobky (probiotické jogurty, kefír či acidofilní mléka, které pomáhají harmonizovat funkci střev), výrobky se zvýšeným obsahem vlákniny, speciální tuky (například rybí tuk) a podobně. Přírodní funkční potraviny pak zahrnují například brokolici (obsahuje vitamín C, vlákninu, vápník, prokázány jsou její protirakovinné účinky), citrusové plody (antioxidační efekt vitamínu C), amarant (kvalitní bílkoviny, vitamíny skupiny B a nenasycené mastné kyseliny) nebo pohanku, obsahující rutin udržující pevnost a pružnost cévních stěn (Kunová, 2011).

Dle Hainera (2011) věnuje dále veřejnost důraz na takzvané „zdravější složení potravin“. Samotný termín zdravější složení potravin je charakterizován jako omezení energetické denzity (neboli hustoty) potravin, především na základě snížení obsahu nasycených mastných kyselin a omezení transmastných kyselin i jednoduchých sacharidů (neboli cukrů). Důležitým cílem Evropské unie je v rámci prevence obezity snížení množství konzumace soli. K dosažení vytyčených cílů Evropská unie kromě zaměření pozornosti na jednotné značení potravin financuje preventivní projekty, například CEHAPE (Children's Environment and Health Action Plan for Europe), HELENA (Healthy Lifestyle in Europe by Nutrition in Adolescents) nebo HOPE (Health Promotion through Obesity Prevention across Europe). Velkými trendy současnosti jsou tedy biopotraviny, funkční potraviny a zdravější složení potravin. Skutečnost, že jednotné značení potravin je z hlediska vývoje v dané oblasti velmi důležité, potvrzují také zahraniční odborné články.

2.2.2 Trendy z pohledu zahraničních autorů

Campbell (2017) ve svém článku shrnujícím potravinové trendy v roce 2017 uvádí, že preference spotřebitelů se mění a výrobci a obchodníci se jim přizpůsobují. Prvním trendem byl boom místních neboli lokálních potravin. Zákazníci vědí, že tyto potraviny jsou zdravější a čerstvější. Druhým trendem bylo rozšíření produktů zdravé výživy, které zákazníci požadují. Průběžně jsou zaváděna opatření, která mají za cíl snadnější finanční dostupnost zdravých potravin. Někteří obchodníci nabízejí

v překladu takzvané „ošklivé plody“, což je zelenina nebo ovoce, které by se jinak vyhodilo, ale které je vhodné k jídlu, přestože nevypadá tak krásně a vábně jako jiné. Takové produkty jsou zlevněné a je o ně velký zájem. Dalšími trendy bylo rozšiřování doručovacích služeb různých restaurací, mobilní aplikace umožňující například vyhledávání zboží v obchodě či přidávání produktů na nákupní seznam a také investice do lidského kapitálu (Campbell, 2017) .

Odborný zahraniční článek věnující se prognóze v potravinářské oblasti uvádí, že budoucnost patří zdravému životu a čerstvým potravinám. Pro rok 2019 je pak prognóza v této oblasti taková, že moderní technologie budou výrobcům i obchodníkům pomáhat rozšiřovat nabídku, zvyšovat kvalitu produktů a lépe reagovat na přání zákazníků. Zákazníci jsou stále náročnější na kvalitu potravin a uvědomují si výhody čerstvých a zdravých potravin (Asian Grocery Trends, 2018).

2.3 POŽADAVKY NA OZNAČOVÁNÍ POTRAVIN

Veber (2007) uvádí, že pro výrobce i prodejce potravin existují závazné požadavky, které se týkají balení potravin nebo uvádění povinných údajů na potravinách a podobně. Zákonem stanovená úprava se věnuje zejména povinnostem podnikatelů při výrobě potravin a tabákových výrobků, a jejich povinnostem při uvádění potravin a tabákových výrobků na trh. Dále je také definován státní dozor nad dodržováním zákonem daných pravidel.

2.3.1 Povinné údaje

V současnosti je vyvíjen tlak na takové fungování trhu, které ochrání spotřebitele. Určitá míra zásahů státu do svobody podnikání je nutná, protože výrobek například může ohrožovat zdraví spotřebitele nebo způsobit vážné ekologické nebo ekonomické škody. Regulovanou oblastí jsou například technické parametry výrobků, postupy jejich výroby či jejich značení. Obecně je důležité, aby spotřebitel jasně z výrobku poznal datum minimální trvanlivosti nebo datum použitelnosti. Výrobci jsou zejména povinni zajistit zdravotní nezávadnost potravin

a dodržení stanovených hygienických podmínek od vstupních surovin, přes zpracování, až po balení hotových výrobků. Podnikatel je oprávněn používat k balení produktů pouze materiály a postupy, které chrání potravinu před znehodnocením a znemožňují změnu jejího obsahu bez otevření obalu (Babička, 2012).

Datem použitelnosti (spotřeby) se označují potraviny podléhající rychlé zkáze (např. jogurty, mléčné výrobky, ryby, chlazená drůbež, výrobky studené kuchyně), a jsou na obalu označeny frází „Spotřebujte do“, za kterou se nachází datum ve formátu den, měsíc, rok a výrobce je povinen na obal doplnit i údaje o podmínkách uchování, které musí být dodrženy (Státní zemědělská a potravinářská inspekce, 2015).

Datem minimální trvanlivosti se označují potraviny, které se nekazí rychle, jako například konzervy, sušenky, čokoláda, nápoje, těstoviny (Státní zemědělská a potravinářská inspekce, 2015).

Zásadním rozdílem mezi potravinami označenými datem spotřeby a minimální trvanlivosti je, že je-li potravina označena datem minimální trvanlivosti, lze ji po překročení tohoto data dále nabízet k prodeji, ale na odděleném a řádně označeném místě, a to pouze je-li nadále zdravotně nezávadná. Zodpovědnost za zdravotní nezávadnost pak přebírá prodávající. Potravinu označenou datem spotřeby po uplynutí této doby již k prodeji nabídnout nelze (Státní zemědělská a potravinářská inspekce, 2015).

Existuje skupina potravin (např. čerstvá zelenina a ovoce, brambory, pekařské výrobky a výrobky, které se spotřebují do 24 hodin po výrobě, lihoviny, sůl a cukr v pevné podobě), která se nemusí označovat datem spotřeby a trvanlivosti (Státní zemědělská a potravinářská inspekce, 2015).

Balené potraviny musí ze zákona obsahovat následující informace:

- obchodní jméno výrobce,
- název potraviny,
- údaje o množství,
- datum minimální trvanlivosti nebo použitelnosti,

- údaje o způsobu skladování,
- způsob použití,
- údaje o určení pro zvláštní výživu,
- složení a označení šarže,
- informace o případném nepříznivém ovlivnění zdraví,
- údaje o ozáření,
- výživové údaje,
- informace o třídě jakosti (Babička, 2012).

Údaje na obalech potravin musí být psány v českém jazyce a čitelné. Musí obsahovat informace (v uvedeném pořadí) o množství energie, tuků, z toho nasycených mastných kyselin, sacharidů, z toho cukrů, bílkovin a soli minimálně ve 100g výrobku, případně i v celém balení. Tyto informace jsou velmi důležité například pro jedince s onemocněním diabetes (Rybka, 2006).

Dále jsou zákonem stanovená pravidla, která se týkají označování nebalených potravin, případně potravin s obalovou plochou menší než 10 cm² (Babička, 2012).

2.3.2 Příklady nevyhovujících výrobků

Aktuální informace o nevyhovujících, nebezpečných či špatně označených potravinách mohou spotřebitelé nalézt na oficiální webové stránce Státní zemědělské a potravinářské inspekce, která je propojena s portálem Potraviny na pranýři. Stránka Potraviny na pranýři zveřejňuje informace o nevyhovujících potravinách rozdělené do tří kategorií dle míry závažnosti – nebezpečné, falšované a nejakostní (Státní zemědělská a potravinářská inspekce, 2016).

Stránka Potraviny na pranýři jako potraviny nebezpečné hodnotí potraviny, u kterých bylo zjištěno porušení povinnosti dodržet požadavky na bezpečnost potravin, použití nedovoleného množství aditivních látek, nedodržení mikrobiologických požadavků a přítomnost cizorodých předmětů v potravinách. Jako falšované označuje ty potraviny, u kterých se zjištěná vada týká samé podstaty, charakteru nebo původu potraviny, včetně zásadních porušení požadavků právních

předpisů na jakost potravin, nebo pokud uvádí zákazníka v omyl zamlčenými nebo zkreslenými informacemi. Poslední kategorií jsou potraviny nejakostní, které neodpovídají právním předpisům na jakost (Státní zemědělská a potravinářská inspekce, 2016).

Příkladem nebezpečného výrobku (obrázek 1) je doplněk stravy, zakoupený v internetovém obchodě, v němž byla prokázána přítomnost nepovolených látek a léčiv, a dokonce i anabolických steroidů, což je v legislativní úpravě zakázáno (Potraviny na pranýři, 2018).

Obrázek 1 - Nevhovující doplněk stravy

Zdroj: Potraviny na pranýři, 2018

Příklady falšovaných výrobků jsou Grilovací klobása Jamajka (obrázek 2), ve které byl úřední kontrolou Státní veterinární správy zjištěn obsah masa o 10 % nižší, než je deklarováno výrobcem na etiketě výrobku a med akátový květový (obrázek 3), na jehož etiketě byl uveden neexistující výrobce a navíc med dosahoval mnohonásobně vyšší hodnoty vodivosti, než stanovují příslušné právní předpisy (Potraviny na pranýři, 2018).

Obrázek 2 - Nevyhovující masný výrobek

Zdroj: Potraviny na pranýři, 2018

Obrázek 3 - Výrobek s falešným výrobcem

Zdroj: Potraviny na pranýři, 2018

Zástupcem nejakostní potraviny je DULANO – delikatesní vařená šunka (obrázek 4), ve které kontrola Státní veterinární správy našla vyšší obsah soli, než je uvedeno na etiketě (Potraviny na pranýři, 2018).

Obrázek 4 – Nejakostní potravina

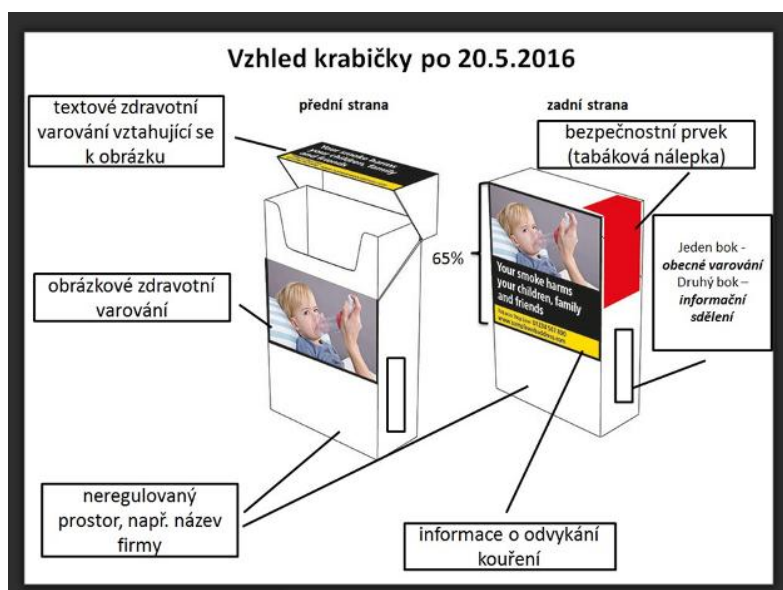
Zdroj: Potraviny na pranýři, 2018

Nejčastěji zjištěnými nedostatky při kontrole potravin jsou chybějící údaje o výrobci, obchodním názvu a adrese sídla výrobce, datu spotřeby nebo minimální trvanlivosti a neuvedení úplného nebo zákonného názvu potraviny a informací o látkách vyvolávajících alergie (Státní zemědělská a potravinářská inspekce, 2016).

2.3.3 Označování cigaret

V roce 2016 vyhláška č. 261/2016 Sb. změnila pravidla pro označování cigaret. Jednou z hlavních změn byla povinnost na krabičky cigaret umístit obrázky varující před následky kouření (Vitalia, 2016).

Obrázek 5 - Vzhled cigaretové krabičky od roku 2016

Zdroj: Vitalia, 2016

2.4 EVROPSKÁ LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA

Před vstupem České republiky do Evropské unie, konkrétně v 90. letech minulého století, platil systém norem definující jednotlivé potraviny z hlediska složení surovin, technologických postupů nebo jiných parametrů. Jednalo se například o státní normy, oborové nebo podnikové normy. Spotřebitel v té době neměl takové možnosti výběru potravin jako dnes, a navíc nebylo nutné číst údaje na potravinách, neboť pod jedním názvem na trhu existovaly výrobky v jednotné kvalitě, která byla definovaná příslušnou normou (Suková, 2014).

V polovině 90. let minulého století byla celá řada do té doby platných norem pro potraviny zrušena, jiné přestaly být povinné. V roce 1997 byl vydán zákon č. 110/1997 Sb. o potravinách a tabákových výrobcích a následně byly vydány další upravující předpisy, jako například vyhláška č. 113/2005 Sb. (zrušena ke dni 1. 1. 2017). Po přistoupení do Evropské unie musela Česká republika povinně zavést legislativu, která splňuje požadavky legislativy evropské. V oblasti označování potravin byla do české legislativy zapracována především směrnice 2000/13/ES a další (Suková, 2014).

2.4.1 Směrnice 1999/2/ES o ozařování potravin

Jednou z prvních úprav v této oblasti byla směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/2/ES o sblížení předpisů členských států týkajících se potravin a složek potravin ošetřovaných ionizujícím zářením, která je důležitá proto, aby mohlo být vytvořeno prostředí volného pohybu potravin a nevznikala nerovná hospodářská soutěž. Vnitřní trh by nemohl hladce fungovat, kdyby v některých členských státech například ozařování bylo povoleno a v jiných ne. Směrnice stanovuje podmínky ozařování (pouze s cílem zajištění hygieny potravin či v zájmu spotřebitele při zachování zdravotní nezávadnosti) a které potraviny smějí být za daných podmínek ozařovány včetně určení nejvyšší možné dávky záření (směrnice č. 1999/2/ES).

Výrobek prodáváný v kusovém balení musí na etiketě být označen nápisem „ozářeno“ nebo „ošetřeno ionizujícím zářením“. Pokud je produkt nebalený, spolu s jeho názvem musí být toto označení uvedeno nad nádobou, kde je produkt umístěn nebo vedle ní. Členské státy jsou na základě směrnice č. 1999/2/ES povinné Komisi každoročně sdělovat výsledky kontrol, které byly provedeny v ozařovných a výsledky kontrol výrobků při uvádění na trh (směrnice č. 1999/2/ES).

Potravina, která je upravená ultrafialovým nebo ionizujícím zářením, musí být označena grafickým symbolem na obrázku 6 (Veber, 2007).

Lze tedy shrnout, že potravinu lze ozářit, pokud k tomu existuje odůvodněná technologická potřeba (snížení výskytu onemocnění, které může z potravin pocházet, k celkovému zbavení škodlivých organismů, k omezení kažení potravin a snížení ztrát potravin z důvodu předčasného zrání či klíčení), ale nesmí tím být ohroženo zdraví spotřebitele (směrnice č. 1999/2/ES).

Obrázek 6 - Označení ozářené potraviny

Zdroj: Veber, 2007

2.4.2 Nařízení Evropského parlamentu a rady (EU) č. 609/2013

Nařízení Evropské unie č. 609/2013 je zaměřeno na potraviny určené pro kojence a malé děti, potraviny pro zvláštní lékařské účely a náhradě celodenní stravy pro regulaci hmotnosti. Toto nařízení vzniklo zejména proto, že v různých členských státech byly podobné potraviny uváděny na trh současně jako potraviny pro zvláštní výživu i jako potraviny pro běžnou spotřebu a to bylo v rozporu s faktem, že pro určité skupiny obyvatel jsou konkrétní kategorie potravin jediným zdrojem výživy (například počáteční kojenecká výživa, strava pro těhotné ženy, dospívající, různě aktivní jednotlivce a další osoby). Zásadním požadavkem je, aby složky použité při výrobě těchto potravin vyhovovaly výživovým požadavkům daných osob (nařízení č. 609/2013/EU).

Oblast stravy pro malé děti nařízení rozděluje na kojeneckou výživu (počáteční a pokračovací), obilné příkrmy a potraviny určené malým dětem. Kojencem je přitom chápáno dítě do věku 12 měsíců, malým dítětem pak do věku 3 let. Složení již zmíněných potravin musí odpovídat výživovým požadavkům daných osob, tedy aby pro ně bylo vhodné v souladu s obecně uznávanými vědeckými údaji. Aby se předešlo případným pochybnostem nebo nedorozuměním, pro účely daného nařízení poskytuje Evropský úřad pro bezpečnost potravin vědecká stanoviska (nařízení č. 609/2013/EU).

Označení potravin definovaných tímto nařízením i související reklama musí současně informovat o vhodném používání a nesmí být zavádějící. Označování pokračující kojenecké výživy, a s tím související reklamy, nesmí odrazovat od kojení, jehož význam je podstatný hlavně pro kojence s nízkou porodní hmotností (doporučení Světové zdravotnické organizace, podle kterého by kojenci měli být krmeni především mateřským mlékem). Nesmí být používány obrázky dětí či jiná grafická znázornění, která by idealizovala používání pokračovací kojenecké výživy. Důležitým souvisejícím pojmem je „Seznam Unie“ (příloha k nařízení EU č. 609/2013), který určuje látky, jež se mohou přidávat do již výše vyjmenovaných druhů potravin. Jedná se o konkrétní druhy vitamínů, minerálních látek, aminokyselin, dále karnitin a taurin, nukleotidy, cholin a inositol (nařízení č. 609/2013/EU).

2.5 ČESKÁ LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA

2.5.1 Zákon č. 110/1997 Sb., zákon o potravinách a tabákových výrobcích

Zákon č. 110/1997 Sb., zákon o potravinách a tabákových výrobcích, je nejstarší platnou českou právní úpravou související s označováním potravin. Zákon definuje základní pojmy v oblasti potravin, povinnosti provozovatelů potravinářských podniků, ale také vývozců, dovozců a maloobchodních prodejců a distributory tabákových výrobků (zákon č. 110/1997 Sb.).

Zákon č. 110/1997 Sb. mimo jiné ukládá provozovatelům potravinářských podniků povinnost:

- dodržovat smyslové, fyzikální, chemické a mikrobiologické požadavky na jakost potravin, a to ve všech fázích výroby, kterými může být balení, krájení, uchovávání, uvádění na trh a podobně za dodržení hygienických zásad,
- uvádět výrobky na český trh opatřené informacemi v českém jazyce,
- používat pouze takové obalové materiály, které potravinu ochrání před znehodnocením a znemožňují záměnu či změnu obsahu bez otevření,

- dovážet přes určená místa vstupu či dovozu potraviny pocházející z takzvaných „třetích zemí“ (států mimo Evropskou unii),
- být odborně způsobilý (být držitelem osvědčení prokazující znalost hub), uvádí-li do prodeje volně rostoucí jedlé houby,
- zaslat Ministerstvu zdravotnictví text označení, který bude uvedený na obale výrobku určeného pro zvláštní výživu, počáteční a pokračovací kojeneckou výživu, obilné příkrmy a potraviny pro malé děti, potraviny pro zvláštní lékařské účely či náhradu celodenní stravy pro regulaci hmotnosti, před jeho uvedením na trh,
- zajistit na obalu potraviny či na etiketě připojené k obalu přesné údaje o třídě jakosti, stanovené údaje u nápojů obsahující přes 1,2 % objemových alkoholu, název firmy a adresu sídla provozovatele potravinářského podniku, který vyrobil potravinu obsahující více než 20 % objemových alkoholu,
- deklarovat výživové údaje potraviny na obalu (od této povinnosti je osvobozeno malé množství potravin, tedy takové, které výrobce dodává přímo konečnému spotřebiteli či místnímu maloobchodu přímo zásobujícímu konečné spotřebitele).

Paragraf 4 zákona č. 110/1997 Sb. se věnuje ozařování potravin, podmínkám použití ultrafialových paprsků k ošetření potravin a nejvyšším možným přípustným dávkám záření. Provozovatel, který ozařování potravin ionizujícím zářením provádí, musí jmenovitě určit osobu zodpovědnou za dodržování stanovených podmínek. Vést dokumentaci u každého zdroje ionizujícího záření, a to podle jednotlivých druhů ozařovaných potravin. V dokumentaci uvádět ozářené množství potravin, označení šarže, jméno příjemce i objednatele, datum ozáření nebo popis obalového materiálu, který byl během ozáření použitý. Související dokumentaci musí zodpovědná osoba uchovávat pět let. Výše uvedený postup je možný provádět za podmínky, že o postupu a způsobu ozařování rozhodla na základě žádosti provozovatele ozařovny Státní zemědělská a potravinářská inspekce.

Paragraf 4a zákona č. 110/1997 Sb. stanovuje klasifikaci těl jatečných zvířat.

Paragraf 7 zákona č. 110/1997 Sb. specifikuje provozovatele potravinářského podniku, kteří uvádějí na trh potravinu zabalenou bez přítomnosti spotřebitele

pro účely bezprostředního prodeje. Provozovatel potravinářského podniku je v tomto případě povinen zajistit na obalu uvedení těchto informací:

- jméno a příjmení, název či název obchodní firmy a adresy sídla provozovatele vyrobené potraviny,
- název potraviny,
- čisté množství,
- seznam složek,
- země či místo původu,
- způsob uchování, pokud se jedná o potravinu, jejíž bezpečnost či jakost by mohla být nesprávným uchováváním ohrožena,
- datum minimální trvanlivosti či použitelnosti,
- další údaje podle nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 1169/2011,
- případně údaj o množství hlavní složky v hmotnostních procentech.

Paragraf 8 zákona č. 110/1997 Sb. popisuje podmínky pro uvádění nebalené potraviny na trh, a to u provozovatele potravinářského podniku, který tuto nebalenou potravinu nabízí přímo konečnému spotřebiteli. Uvedené údaje musí být snadno čitelné, viditelně umístěné v těsné blízkosti potraviny a musí obsahovat:

- jméno nebo obchodní název a adresu sídla provozovatele potravinářského podniku,
- údaj o množství hlavní složky v hmotnostních procentech;
- údaj o třídě jakosti,
- název potraviny,
- země či místo původu,
- další údaje dle nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 1169/2011, a také případně údaje o čistém množství u pekařských a cukrářských výrobků,
- datum použitelnosti či minimální trvanlivosti.

Paragraf 9 zákona č. 110/1997 Sb. ukládá provozovateli potravinářského podniku povinnost zajistit dostupnost údaje určující šarži a stanovuje i potraviny, na něž se povinnost značení šarže nevztahuje (např. potraviny, které

jsou ze zemědělské prvovýroby prodávány na místa přechodného uskladnění či přípravy, nebo obaly s největší plochou maximálně 10 cm²).

Paragraf 9b zákona č. 110/1997 Sb. uvádí informace o takzvané „české potravine“. Takovéto slovní označení, případně grafické znázornění dle prováděcího právního předpisu, je možné, pokud:

- z České republiky pochází 100 % všech složek celkové hmotnosti nezpracované potraviny, vinařských produktů nebo mléka, a současně prvovýroba, porážka zvířat a všechny fáze výroby se uskutečnily na českém území;
- součet hmotnosti složek z České republiky tvoří alespoň 75 % celkové hmotnosti, a to v okamžiku jejich použití při výrobě potraviny jiné než výše uvedené. Výroba se přitom musela uskutečnit na českém území.

Zákon č. 110/1997 Sb. mimo jiné nedovoluje uvádět na trh potraviny, které jsou:

- určené pro zvláštní výživu a doplňky stravy jinak než balené,
- klamavě označené,
- s prošlým datem použitelnosti,
- neznámého původu,
- kontaminovány vyšší než přípustnou úrovní radionuklidů,
- ozářené v rozporu se zákonnými požadavky.

2.5.2 **Zákon č. 477/2001 Sb., zákon o obalech**

Dalším podstatným zákonem, který byl přijat v souvislosti s označováním potravin, byl zákon č. 477/2001 Sb., zákon o obalech. Nejedná se však pouze o obalový materiál definovaný ve vztahu k zabezpečení obsahu, tedy zabalené potraviny. Tento zákon má za účel také chránit životní prostředí, především formou předcházení vzniku odpadů z obalů, snižováním hmotnosti, objemu i škodlivosti obalových materiálů. Ten, kdo uvádí na trh obal, je dle tohoto zákona povinen zajistit co nejmenší hmotnost a objem tohoto obalu, a to v rámci zákonných požadavků.

Výkon státní správy v oblasti nakládání s obaly a obalovým odpadem zajišťují tyto instituce:

- Ministerstvo životního prostředí,
- Ministerstvo průmyslu a obchodu,
- Ministerstvo zemědělství,
- krajské hygienické stanice,
- Česká obchodní inspekce,
- Česká zemědělská a potravinářská inspekce,
- Česká inspekce životního prostředí,
- Státní ústav pro kontrolu léčiv,
- Ústav pro státní kontrolu veterinárních biopreparátů a léčiv,
- celní úřady (§31 zákona č. 477/2001 Sb.).

Zatímco například krajské hygienické stanice a Česká obchodní inspekce kontrolují plnění povinností ohledně uvádění obalů na trh nebo jejich označování, celní úřady pak kontrolují, zda obaly či balené výrobky dovážené do České republiky splňují zákonná pravidla (§35, 36 a 41 zákona č. 477/2001 Sb.).

2.5.3 Vyhláška č. 157/2003, vyhláška týkající se požadavků pro čerstvé ovoce a zeleninu, zpracované ovoce i zeleninu, suché skořápkové plody, houby, brambory a jejich výrobky, a také způsoby jejich označování

V roce 2003 byla přijata vyhláška č. 157/2003 Sb., vyhláška týkající se požadavků pro čerstvé ovoce a zeleninu, zpracované ovoce i zeleninu, suché skořápkové plody, houby, brambory a jejich výrobky, a také způsoby jejich označování, která byla změněna vyhláškou č. 291/2010 Sb.

Čerstvým ovocem je chápáno celé ovoce bez známek hniloby, plísní, očištěné a obsahující všechny základní části. Zpracovaným ovocem je potravina, jejíž charakteristickou složku tvoří ovoce upravené konzervováním. Vyhláška také stanovuje, jaké potraviny je možné označovat jako džem, výběrový džem, povidla nebo kompot, ovocný protlak a podobně (§6 vyhlášky č. 157/2003 Sb.).

Zpracované ovoce se označí:

- použitým druhem ovoce v sestupném pořadí dle hmotnosti využité suroviny,
- obsahem etanolu u ovoce v lihu,
- názvem skupiny,
- množstvím ovoce použitého pro 100 gramů hotového výrobku,
- přítomností zbytkového oxidu siřičitého, pokud je jeho obsah vyšší, než je stanovený vyhláškou (§8 vyhlášky č. 157/2003 Sb.).

Zpracovaná zelenina se označí:

- botanickým názvem použitého druhu zeleniny, není-li již uvedený v názvu samotného výrobku,
- druhem použitého nálevu,
- názvem skupiny,
- údajem, je-li zeleninový výrobek pálivý (§14 vyhlášky č. 157/2003 Sb.).

Čerstvé a volně rostoucí houby se označí:

- českým názvem a datem sběru,
- dobou použitelnosti do tří dnů od data sběru.

Pěstované houby se označí:

- dobou použitelnosti do pěti dnů od data sběru,
- třídou jakosti u pěstovaných žampionů (§24 vyhlášky č. 157/2003 Sb.).

2.5.4 Vyhláška č. 417/2016 Sb., vyhláška o některých způsobech označování potravin

Dle §2 vyhlášky č. 417/2016 Sb. použití výrazů na etiketě výrobku „vhodná pro děti“, „čerstvá“, „živá“, „čistá“, „přírodní“, nebo „pravá“ lze použít, pokud jsou stanoveny legislativou (například čerstvé máslo, čerstvé mléko) nebo pokud budou řádně odůvodněny a doplněny popisnou informací, která spotřebiteli vysvětlí,

proč je potravina deklarována jako „čerstvá“ (například šťáva z pomerančů, která je připravena z čerstvého ovoce přímo před spotřebitelem).

2.6 OZNAČOVÁNÍ VYBRANÝCH DRUHŮ POTRAVIN

Jednotný způsob označování potravin zavedl dodnes platný zákon č. 110/1997 Sb. o potravinách a tabákových výrobcích a jeho prováděcí vyhlášky. Mimo jiné tento zákon nově stanovuje povinnost uvádět na etiketě výživové údaje, původ potravin a stanovuje minimální velikost písma apod. Informace, uvedené na obalu potraviny, nesmí uvést spotřebitele v omyl, musí být čitelné a jasné, nesmí potravině připisovat vlastnosti umožňující zabránit lidské nemoci, až na výjimku přírodních minerálních vod a potravin zvláštní výživy (Suková, 2014).

Potraviny se dělí na balené (potravina je zabalena výrobcem), zabalené (potravina je zabalena prodejcem bez přítomnosti zákazníka) a nebalené potraviny. Orientační přehled povinných údajů uvádí tabulka č. 1 (Suková, 2014).

U balených a zabalených potravin musí být povinné údaje uvedeny na obalu výrobku, případně na skupinovém obalu více potravin s výjimkou obalů s maximální plochou do 10 cm². Povinné údaje nesmí být skryté či přerušené jiným textem nebo vyobrazením a musí být tištěné písmem, jehož výška malého písmene „x“ dosahuje nejméně 1,2 mm. Na dálku (např. přes internetový obchod) je povoleno prodávat pouze balené potraviny (Suková, 2014).

Informace o nebalené potravině musí být viditelně uvedeny v místě prodeje v těsné blízkosti potraviny (Suková, 2014).

Tabulka 1 – Orientační přehled povinných údajů

Povinný údaj	Potravina		
	balená	zabalená	nebalená
název potraviny	X	X	X
seznam složek	X	X	
alergenní složky	X	X	X
čisté množství potraviny	X	X	
datum použitelnosti nebo minimální trvanlivosti	X	X	X
země původu (jen ve stanovených případech)	X	X	X
zvláštní podmínky uchování (použití)	X	X	
jméno nebo obchodní název a adresa provozovatele uvádějící potravinu na trh	X	X	X
návod k použití	X		
skutečný obsah alkoholu	X		
výživové údaje	X		
třída jakosti	X	X	X
procentní obsah hlavní složky (ve stanovených případech)		X	X

Zdroj: Suková, 2014

2.6.1 Maso, masné výrobky

Prodejce je povinen u masa (kromě povinných údajů) uvést:

- živočišný druh,
- tržní druh,
- druh prodávaného orgánu,
- je-li maso bez kostí nebo kůže,
- třídu jakosti (u drůbeže),
- označení „zvěřina“, jedná-li se o maso volně žijících zvířat,
- označení „čerstvé“, je-li maso tepelně neopracované (Suková, 2014).

Prodejce může označit maso jako „mleté maso“, je-li vykostěné a rozmělněné a obsahuje-li méně než 1 % soli, jako „mletý masný polotovar“ mleté maso, ke kterému je přidáno koření a další potraviny nebo látky (Suková, 2014).

Podrobně se označování masa a masných výrobků věnuje vyhláška č. 69/2016 Sb., o požadavcích na maso, masné výrobky, produkty rybolovu a akvakultury a výrobky z nich, vejce a výrobky z nich. Tato vyhláška upravuje způsob označování jmenovaných potravin, požadavky na jakost, technologické požadavky, i způsoby uchovávání těchto potravin nebo požadavky na jejich přepravu a uvádění na trh. Vyhláška se zvláště věnuje označování hovězího masa, u kterého musí být uvedeno „mladý býk“ (maso z nekastrovaného zvířete samčího pohlaví, které mělo stáří mezi 12 a 24 měsíci), „býk“ (totéž zvíře, ale starší než 24 měsíců), „volek“ (kastrovaný samec starší 12 měsíců), „jalovice“ (maso z neotelených zvířat samičího pohlaví starších 12 měsíců) nebo „kráva“ (maso ze samice starší 12 měsíců, která se již otelila). Na povrchu všech jatečně upravených těl pak musí být u nebaleného výsekového masa otisk razítka, které označuje zdravotní nezávadnost masa. Toto označení je odstraňováno bezprostředně před prodejem spotřebiteli. Zmrazené výsekové maso je možno uvést na trh pouze balené (vyhláška č. 69/2016 Sb.).

Informace o původu hovězího masa určeného k prodeji konečnému spotřebiteli musí být uvedeny v blízkosti místa nabízení k prodeji, např. na informační tabuli (§ 8 zákona č. 110/1997 Sb.) a musí obsahovat identifikační číslo zvířete nebo skupiny, schvalovací číslo jatek, schvalovací číslo bourárny, zemi narození, zemi výkrmu/chovu a zemi porážky, zatímco u vepřového, skopového, kozího a drůbežího masa stačí pouze informace o zemi výkrmu/chovu a zemi porážky (směrnice č. 1760/2000/ES, nařízení č. 1337/2013/EU).

Vyhláška č. 69/2016 Sb. se také věnuje masným výrobkům a polotovarům a jejich upravování. Na masné výrobky i polotovary v technologických obalech je pohlíženo jako na potraviny nebalené. Masné výrobky musí být označeny druhem (výrobek nebo polotovar) a skupinou (tepelně opracovaný, tepelně neopracovaný, tepelně neopracovaný pro tepelnou úpravu, trvanlivý tepelně opracovaný, trvanlivý fermentovaný, konzerva a polokonzerva) a mohou být označeny dle živočišného

druhu zvířat (pouze pokud výrobek obsahuje minimálně 50 % hmotnosti uvedeného masa). V příloze 7 tato vyhláška definuje konkrétní výrobky (např. špekáček, kabanos, debrecínský párek), určuje základní suroviny pro jejich výrobu a smyslové požadavky (konzistenci, vzhled, chuť a vůni).

2.6.2 Mléko a mléčné výrobky

Pravidla pro členění mléčných výrobků a mléka a jejich označování stanovuje Vyhláška č. 397/2016 Sb., o požadavcích na mléko a mléčné výrobky, mražené krémy a jedlé tuky a oleje. Příloha 5 této vyhlášky dělí mléko a mléčné výrobky na druhy (např. mléko, smetana, zakysaný mléčný výrobek), skupiny (např. tekuté, zahuštěné, sušené) a podskupiny (např. u mléka plnotučné, polotučné a odtučněné).

Označení mléka musí mimo jiné obsahovat:

- označení skupiny a podskupiny,
- druh zvířete, od kterého mléko pochází, nejedná-li se o mléko kravské,
- obsah tuku,
- způsob tepelného ošetření,
- označení „čerstvé“, nebylo-li ošetřeno teplotou vyšší než 125°C (datum použitelnosti),
- označení „trvanlivé“, bylo-li dosaženo prodloužení doby trvanlivosti vysokotepelným ošetřením (UHT) nebo sterilací – datum minimální trvanlivosti (vyhláška č. 397/2016 Sb.).

Mléko musí být označeno nejen obsahem tuku (v procentech) ale i slovním vyjádřením plnotučné (nejméně 3,5 % tuku), polotučné (1,5-1,8 % tuku) a nízkotučné (nejvýše 0,5 % tuku). Konzumní mléko uváděné do oběhu musí být vždy tepelně ošetřené, aby byla zaručena zdravotní nezávadnost. Neošetřené mléko se smí prodávat spotřebiteli pouze v místě produkce nebo v místech schválených veterinární správou a spotřebitel musí být informován o doporučení tepelné úpravy (Suková, 2014).

Dle vyhlášky č. 397/2016 Sb. u mléka a mléčných výrobků bez standardizace (po nadojení nedošlo k úpravě obsahu tuku, ale musí splňovat podmínku plnotučnosti) nemusí být uveden obsah tuku v sušině.

Seznam složek na obale lze vypustit, pokud do sýra, másla, kysaného mléka a smetany nebyly přidány žádné jiné složky, kromě mléčných produktů, potravinářských enzymů a mikrobiálních kultur nebo pokud je potravinu jednosložková a název potraviny je totožný s názvem složky (nařízení č.1169/2011/EU).

Mléčný výrobek je označen druhem výrobku (např. kysaný mléčný výrobek, tvaroh, sýr, máslo), skupinou (např. jogurt, kefír) a podskupinou (např. bílý, zrající, termizovaný). Při výrobě skupin kysaných nebo zakysaných mléčných výrobků musí být použity stanovené druhy mikroorganismů mléčného kysání (např. *Lactobacillus acidophilus*) s daným množstvím mléčné mikroflóry na 1g výrobku – např. 10^6 bifidobakterie (vyhláška č. 397/2016 Sb.).

Kysaný nebo zakysaný mléčný výrobek je označen:

- druhem, skupinou a podskupinou,
- obsahem tuku,
- použitou ochucující složkou – nejvýše 30 % hmotnosti výrobku (vyhláška č. 397/2016 Sb.).

Tvaroh a sýr je označen:

- názvem druhu, skupiny a podskupiny,
- obsahem tuku nebo tuku v sušině,
- obsahem sušiny (veškerý pevný podíl bez vody),
- použitou ochucující složkou (vyhláška č. 397/2016 Sb.).

Dle nařízení č.1169/2011/EU musí být na etiketě produktu uvedeny složky sestupně podle hmotnosti stanovené v okamžiku jejich použití. Pokud je mléčný výrobek aromatizován chemickou látkou, pak v seznamu složení nemusí být uvedeno procentní zastoupení této složky, a na etiketě nesmí být grafické vyjádření (např. jahoda), ale název musí obsahovat frázi „s příchutí“. Je-li mléčný výrobek aromatizován přírodní látkou (látkou, které se přirozeně vyskytuje v přírodě) nemusí

být uvedeno procentní zastoupení složky, ale graficky už ji lze na etiketě vyjádřit a název musí opět obsahovat frázi „s příchutí“. Pokud bude ochucující složkou skutečná surovina, např. jahody, lze na etiketu uvést slovy „jahodový“ i graficky vyjádřit konkrétní surovinu a v seznamu složení procentní zastoupení použité složky. Označit výrobek „mléčný“, „tvarohový“, „jogurtový“ nebo „sýrový“ lze, pokud jsou tyto složky nejméně v 50% zastoupení (Suková, 2014).

Jako „čerstvé máslo“ je možné uvést máslo do 20 dnů od data výroby a jako „stolní máslo“ se označí máslo skladované nejdéle 2 roky od data výroby, přičemž skladováno musí být při teplotách minimálně minus 18 °C (vyhláška č. 397/2016 Sb.).

3. ZÁVĚR

Cíl této bakalářské práce byl rešeršně zpracovat vývoj legislativních požadavků na označování vybraných druhů potravin – zejména masných a mléčných v období od roku 1995 do současnosti.

Od poloviny devadesátých let se mnohé změnilo, systém norem byl nahrazen 1. 9. 1997 zákonem č.110/1997 Sb. o potravinách a tabákových výrobcích obsahující i rámcová ustanovení o označení. Podrobná pravidla pro označování byla uvedena ve vyhlášce č. 113/2005 Sb. o způsobu označování potravin a tabákových výrobcích, která byla dnem 1. 1. 2017 nahrazena vyhláškou č. 417/2016 Sb. o některých způsobech označování potravin. Podrobněji se o označování masa a masných výrobcích hovoří ve vyhlášce č. 69/2016 Sb. o požadavcích na maso, masné výrobky, produkty rybolovu a akvakultury a výrobky z nich, vejce a výrobky z nich, která nabyla účinnosti dne 1. 8. 2016. Pro mléko a mléčné výrobky platila vyhláška ze dne 1. 7. 2003 č.77/2003 Sb. požadavky na mléko a mléčné výrobky, mražené krémy a jedlé tuky a oleje, kterou dne 1. 1. 2017 nahradila vyhláška č 397/2016 Sb.

Smyslem legislativy řešící obalovou a značící problematiku je dosáhnout vyváženého vztahu mezi výrobcem (prodejcem) potravin a spotřebitelem. Výrobce nesmí označením výrobku uvést spotřebitele úmyslně či nechtěně v omyl, uvádět klamavá tvrzení o zdravotní prospěšnosti, a přesto musí obalem výrobku spotřebitele zaujmout a přesvědčit ho ke koupi, což je velmi složité na dnešním globalizovaném a nasyceném trhu. Spotřebitel vyhledává kvalitu, ale je limitován kupní silou. Rozhoduje-li se mezi dvěma obdobnými produkty s podobnou cenou od různých výrobců, jsou vzhled obalu a informace na něm uvedené rozhodujícím faktorem pro koupi. Aby bylo zamezeno klamání spotřebitele nadhodnocováním výrobku a uvádění zavádějících informací, je jejich obsah normalizován zákonem a vyhláškami. Přesto je pro spotřebitele velmi obtížné se v informacích na etiketě orientovat a proto Ministerstvo zemědělství a další instituce vydávají řadu brožur, letáků a provozují webové stránky s cílem co nejvíce zvýšit informovanost spotřebitele. Navíc je zavedena řada institucí (krajské hygienické stanice, Státní veterinární správa, Státní zemědělská a potravinářská inspekce a další) jejichž cílem

je spotřebitele chránit a to kontrolami a inspekcemi (např. hygienické podmínky při výrobě a skladování potravin, správnost uvedených údajů na etiketách, skutečné složení a zdravotní nezávadnost produktů) a informovat ho o zjištěných nedostacích (např. webová stránka Potraviny na pranýři).

Trh s potravinami je dynamický, stále se vyvíjí, objevují se nové trendy, produkty a s tím spojené problémy. Evropská a česká legislativa musí na tento vývoj pružně reagovat s cílem nekomplikovat produkci, ochránit spotřebitele a zachovat rovné podmínky na trhu.

4. LITERÁRNÍ ZDROJE

BABIČKA, Luboš. *Průvodce světem potravin: rady spotřebitelům, na co si dát pozor při nakupování a manipulaci s potravinami*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Ministerstvo zemědělství, Odbor bezpečnosti potravin, 2012. ISBN 978-80-7434-086-4.

BARTONÍČKOVÁ, Klára. *Občanský a společenskovední základ - přehled středoškolského učiva*. Brno: Computer Press, 2009. Maturity. ISBN 978-80-251-2631-8.

FAJMON, Hynek, LOUŽEK, Marek, ed. *Maastrichtská smlouva: patnáct let poté: sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007. Ekonomika, právo, politika. ISBN 978-80-86547-81-7.

FOJTÍKOVÁ, Lenka a Marian LEBIEDZIK. *Společné politiky EU: historie a současnost se zaměřením na Českou republiku*. Praha: C. H. Beck, 2008. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7179-939-9.

GREGORA, Martin. *Kuchařka pro rodiče malých dětí*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5198-6.

HAINER, Vojtěch. *Základy klinické obezitologie*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3252-7.

KRUTÍLEK, Ondřej, KUCHYŇKOVÁ, Petra a Iveta FRÍZLOVÁ. *Monitoring evropské legislativy*. Brno: CKD (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2007. ISBN 978-80-7325-149-9.

KUNOVÁ, Václava. *Zdravá výživa*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2011. Zdraví & životní styl. ISBN 978-80-247-3433-0.

MÜLLEROVÁ, Dana a Anna AUJEZDSKÁ. *Hygiena, preventivní lékařství a veřejné zdravotnictví*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2510-2.

RYBKA, Jaroslav. *Diabetologie pro sestry*. Praha: Grada, 2006. Sestra (Grada). ISBN 80-247-1612-7.

SUKOVÁ, Irena. *Označování potravin: průvodce pro spotřebitele*. Praha: Ministerstvo zemědělství, Odbor bezpečnosti potravin, 2014. ISBN 978-80-7434-169-4.

VEBER, Jaromír. *Řízení jakosti a ochrana spotřebitele*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2007. Manažer. ISBN 978-80-247-1782-1.

právní normy:

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1760/2000 ze dne 17. července 2000 o systému identifikace a evidence skotu, o označování hovězího masa a výrobků z hovězího masa a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 820/97

NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (EU) č. 609/2013 ze dne 12. června 2013 o potravinách určených pro kojence a malé děti, potravinách pro zvláštní lékařské účely a náhradě celodenní stravy pro regulaci hmotnosti a o zrušení směrnice Rady 92/52/EHS, směrnic Komise 96/8/ES, 1999/21/ES, 2006/125/ES a 2006/141/ES, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/39/ES a nařízení Komise (ES) č. 41/2009 a (ES) č. 953/2009

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1169/2011 ze dne 25. října 2011 o poskytování informací o potravinách spotřebitelům, o změně nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1924/2006 a (ES) č. 1925/2006 a o zrušení směrnice Komise 87/250/EHS, směrnice Rady 90/496/EHS, směrnice Komise 1999/10/ES, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/13/ES, směrnic Komise 2002/67/ES a 2008/5/ES a nařízení Komise (ES) č. 608/2004 Text s významem pro EHP

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 1337/2013 ze dne 13. prosince 2013, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1169/2011, pokud jde o uvádění země původu nebo místa provenience u čerstvého, chlazeného a zmrazeného vepřového, skopového, koziho a drůbežního masa

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/2/ES ze dne 22. února 1999 o sblížení právních předpisů členských států týkajících se potravin a složek potravin ošetřovaných ionizujícím zářením

Vyhláška č. 157/2003 Sb., kterou se stanoví požadavky pro čerstvé ovoce a čerstvou zeleninu, zpracované ovoce a zpracovanou zeleninu, suché skořápkové plody, houby, brambory a výrobky z nich, jakož i další způsoby jejich označování

Vyhláška č. 291/2010 Sb., kterou se mění vyhláška č. 157/2003 Sb., kterou se stanoví požadavky pro čerstvé ovoce a čerstvou zeleninu, zpracované ovoce a zpracovanou zeleninu, suché skořápkové plody, houby, brambory a výrobky z nich, jakož i další způsoby jejich označování, ve znění vyhlášky č. 650/2004 Sb.

Vyhláška č. 69/2016 Sb., o požadavcích na maso, masné výrobky, produkty rybolovu a akvakultury a výrobky z nich, vejce a výrobky z nich

Vyhláška č. 397/2016 Sb., o požadavcích na mléko a mléčné výrobky, mražené krémy a jedlé tuky a oleje

Vyhláška č. 417/2016 Sb., o některých způsobech označování potravin

Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů

Zákon č. 477/2001 Sb., o obalech a o změně některých zákonů (zákon o obalech)

Internetové zdroje a články

Asian grocery trends for 2019: convenience and partnerships. *Enterprise Innovation* [online]. 2018 [cit. 2018-12-06]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.ezproxy.techlib.cz/docview/2139244906?pq-origsite=summon>

CAMPBELL, Jeff. Viewpoint: Top 5 grocery trends for 2017. *Supermarket News* [online]. 2017 [cit. 2018-12-06]. Dostupné z: <https://search-proquest-com.ezproxy.techlib.cz/docview/1873751243?pq-origsite=summon>

Potraviny na pranýři. *Grilovací klobása Jamajka*. [online]. 12.10.2018 [cit. 13-12-2018]. Dostupné z: <http://www.potravinynapranryri.cz/Detail.aspx?id=36535&lang=cs&design=default&archive=actual&listtype=tiles>

Potraviny na pranýři. *Med akátový květový*. [online]. 19.09.2018 [cit. 13-12-2018]. Dostupné z: <http://www.potravinynapranryri.cz/Detail.aspx?id=36398&lang=cs&design=default&archive=actual&listtype=tiles>

Potraviny na pranýři. *WARIOR LABZ SPARTAN WARRIOR SERIES* [online]. 12.11.2018 [cit. 2018-12-21]. Dostupné z: <http://www.potravinynapranryri.cz/Detail.aspx?id=36594&lang=cs&design=default&archive=actual&listtype=tiles>

Potraviny na pranýři. *DULANO - delikatesní vařená šunka* [online]. 01.02.2019 [cit. 2018-12-21]. Dostupné z: <http://www.potravinynapranryri.cz/Detail.aspx?id=46767&lang=cs&design=default&archive=actual&listtype=tiles>

Státní zemědělská a potravinářská inspekce. *Každý třetí prodejce špatně značí nebalené potraviny*. [online]. 12.08.2016 [cit. 2018-12-21]. Dostupné z: <http://www.szpi.gov.cz/clanek/kazdy-treti-prodejce-spatne-znaci-nebalene-potraviny.aspx>

Státní zemědělská a potravinářská inspekce. *Datum minimální trvanlivosti a datum použitelnosti*[online]. 21. 07. 2015 [cit. 2018-12-21]. Dostupné z: <http://www.szpi.gov.cz/clanek/datum-minimalni-trvanlivosti-a-datum-pouzitelnosti.aspx>

Státní zemědělská a potravinářská inspekce. *Informace o projektu Potraviny na pranýři* [online]. 01.09.2016 [cit. 2018-12-21]. Dostupné z: <http://www.szpi.gov.cz/clanek/informace-o-projektu-potraviny-na-pranyri.aspx>

Státní zemědělská a potravinářská inspekce. *Slovníček pojmů* [online]. 01.09.2016 [cit. 2018-12-21]. Dostupné z: <http://www.szpi.gov.cz/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>

Vitalia. *Dnes se mění pravidla pro značení potravin a cigaret.* [online]. 07.09.2016 [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/dnes-se-meni-pravidla-pro-znaceni-potravin-a-cigaret/>